

RASMIY-IDORAVIY VA PUBLITSISTIK USLUBLARNING FUNKSIONAL-LINGVISTIK XUSUSIYATLARI HAMDA ULARNING ZAMONAVIY KOMMUNIKATSIYADAGI O'RNI

Matyokubova L.G.¹

Annotatsiya:

Mazkur maqolada rasmiy-idoraviy va publitsistik uslublarning nazariy asoslari, lingvistik xususiyatlari, funksional vazifalari hamda ularning zamonaviy kommunikatsiya tizimidagi o'rni tahlil qilinadi. Har ikki uslubning normativlik, aniqlik, ta'sirchanlik, standartlashuv va ekspressivlik kabi belgilariga ilmiy yondashuv asosida baho beriladi. Shuningdek, ularning o'xshash va farqli jihatlari qiyosiy tahlil qilinib, zamonaviy axborot makonidagi transformatsiya jarayonlari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: funksional uslub, rasmiy uslub, publitsistik uslub, normativlik, ekspressivlik, hujjatchilik, ommaviy axborot vositalari.

Til jamiyat taraqqiyotining asosiy kommunikativ vositasidir. Ijtimoiy hayotning murakkablashuvi nutqning turli funksional shakllarini yuzaga keltirdi. Adabiy tilning funksional uslublari maqsad va qo'llanish sohasiga ko'ra farqlanadi. Rasmiy-idoraviy uslub davlat boshqaruvi va huquqiy munosabatlarga xizmat qilsa, publitsistik uslub ijtimoiy ongning shakllantirish va jamoatchilik fikriga ta'sir ko'rsatishga yo'naltirilgan [1].

Zamonaviy globallashuv va raqamlashtirish jarayonlari har ikki uslubning shakli va mazmuniy transformatsiyasini tezlashtirmoqda. Shu bois ularning nazariy asoslarini chuqur o'rganish dolzarb ilmiy masala hisoblanadi.

1. Rasmiy-idoraviy uslubning nazariy asoslari

Rasmiy-idoraviy uslub adabiy tilning normativ qatlamiga mansub bo'lib, davlat boshqaruvi, ma'muriy va huquqiy munosabatlarni ifodalashga xizmat qiladi [2]. Ushbu uslubning shakllanishi jamiyatda yozma boshqaruv tizimining rivojlanishi bilan bog'liq.

1.1. Asosiy belgilari

Aniqlik. Har bir so'z va ibora yagona ma'noda qo'llanadi. Ko'p ma'nolilikka yo'l qo'yilmaydi.

Standartlashuv. Qoliplashgan iboralar keng qo'llanadi: "mazkur qarorga asosan", "belgilangan tartibda", "yuqoridagilarga ko'ra".

Betaraflik. Hissiy-ekspressiv vositalar ishlatilmaydi. Matn xolis va rasmiy ohangda bo'ladi.

Mantiqiy izchillik. Hujjatlar qat'iy tuzilma asosida yoziladi [3].

1.2. Til vositalarining xususiyati

Rasmiy uslubda:

terminlar aniq va qat'iy qo'llanadi;

darak gaplar ustunlik qiladi;

buyruq mazmunidagi hujjatlarda buyruq mayli ishlatiladi;

murakkab, hissiy gaplardan qochiladi.

2. Publitsistik uslubning nazariy tavsifi

Publitsistik uslub ommaviy axborot vositalarida qo'llanilib, jamiyat hayotiga daxldor masalalarni yoritadi. Uning asosiy vazifasi – axborot berish bilan birga, auditoriyaga ta'sir ko'rsatishdir [4].

2.1. Asosiy belgilari

¹ Matyokubova Laylo Gaibovna, Samarqand davlat chet tillar instituti Monitoring va ichki nazorat bo'limi boshlig'i

Ta'sirchanlik. O'quvchi yoki tinglovchining fikrini shakllantirishga qaratilgan.
Ekspressivlik. Hissiy va obrazli ifodalar qo'llanadi.

Ijtimoiylik. Ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy mavzularni qamrab oladi.
Dalillilik. Statistik ma'lumotlar va faktlar bilan mustahkamlanadi [5].

2.2. Til vositalari

Publitsistik matnlarda:

ritorik savollar;

undov gaplar;

metaforalar;

publitsistik terminlar keng qo'llanadi.

3. Qiyosiy tahlil

Rasmiy-idoraviy va publitsistik uslublar o'z vazifasiga ko'ra farqlanadi.

Mezoni	Rasmiy-idoraviy uslub	Publitsistik uslub
Maqsad	Huquqiy axborot berish	Ta'sir ko'rsatish
Ohang	Rasmiy, qat'iy	Ta'sirchan
Hissiylik	Yo'q	Mavjud
Til vositalari	Standart iboralar	Obrazli ifodalar
Auditoriya	Tashkilot va idoralar	Keng jamoatchilik

Har ikki uslubda ham mantiqiylik va aniqlik muhim, ammo ularning funksional yo'nalishi turlicha [6].

4. Zamonaviy kommunikatsiyada uslublarning transformatsiyasi

Raqamli media rivoji natijasida publitsistik uslub internet nashrlari va ijtimoiy tarmoqlarda yangi shaklga ega bo'ldi. Shu bilan birga, rasmiy hujjatlar ham elektron shaklga o'tmoqda.

Elektron hujjatchilik tizimi normativlikni saqlagan holda tezkorlikni ta'minlamoqda. Bu jarayon tilning qisqalik va aniqlik xususiyatlarini yanada kuchaytirdi. [7]

5. Adabiy til me'yorlari va uslublar uyg'unligi

Har ikki uslub adabiy til me'yorlariga asoslanadi. Imlo, grammatik va leksik me'yorlarga amal qilish kommunikativ samaradorlikni ta'minlaydi. Normativlik rasmiy uslubda ustuvor bo'lsa, publitsistik uslubda ta'sirchanlik ustun turadi.

Xulosa

Rasmiy-idoraviy va publitsistik uslublar adabiy tilning muhim funksional ko'rinishlari hisoblanadi. Birinchisi huquqiy aniqlik va normativlikka, ikkinchisi esa ta'sirchanlik va ijtimoiylikka asoslanadi. Zamonaviy axborot makonida ularning o'zaro ta'siri kuchayib, yangi kommunikativ shakllar yuzaga kelmoqda.

Tilning funksional uslublarini chuqur o'rganish boshqaruv samaradorligi va axborot madaniyatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Hojiev A. O'zbek tili stilistikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1992. – 256 b.
2. Shoabdurahmonov Sh., Askarov A., Hojiev A. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: O'zbekiston, 2004. – 320 b.
3. Qo'chqortoev I. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. – Toshkent: Fan, 2003. – 180 b.
4. Mirtojiev M. Hozirgi o'zbek adabiy tili. – Toshkent: O'qituvchi, 2008. – 300 b.
5. Mahmudov N. Nutq madaniyati. – Toshkent: Tafakkur, 2012. – 224 b.

6. G'ulomov A. Uslubiyat nazariyasi. – Toshkent: Universitet, 2016. – 210 b.
7. O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili haqida"gi Qonuni. – Toshkent, 1995.